

Het MAB vóór 50 jaar

Oktober, november, december 1946

Prof. Dr. M.A. van Hoepen

In het oktober- en novembernummer verschijnen de delen 2 en 3 van 'Het object der bedrijfshuishoudkunde' door Prof. Th. Limperg Jr. Deel 1 van deze bijdrage was in het septembernummer verschenen. Reeds in het januarinummer was Dr. A. Meij ingegaan op de betekenis van de bedrijfseconomie voor de naoorlogse periode; in dit artikel werden ook beschouwingen gewijd aan de bepaling van het bereik der bedrijfseconomie.

De directe aanleiding tot Limpergs artikelenreeks was echter gelegen in de bijdrage van J. Toutenhoofd in het maartnummer 1946. Daarin uitte hij nogal wat bedenkingen tegen het in Economisch Statistische Berichten van 29 augustus 1945 gepubliceerde artikel 'Sociale Bedrijfseconomie?' van Prof. Dr. J.F. ten Doesschate. Ten Doesschate had in het ESB-artikel betoogd en in de MAB-bijdrage verduidelijkt, dat zijns inziens 'het verwerpen van een zoo hoog mogelijk inkomen (als) het specifieke gezichtspunt van de bedrijfseconomie' diende te worden verworpen. De bedrijfseconomie moet het enge winstandpunt verlaten en zich beschouwen als onderdeel van de algemene economie. 'De bedrijfseconomische theorie zou zich moeten voegen in de algemeene economische theorie en zou, los van de vraag naar winstmaximalisatie, den causalen samenhang der economische verschijnselen in de bedrijven als zodanig moeten verklaren'. In hetzelfde nummer als waarin Ten Doesschates bijdrage verscheen had de MAB-redactie aangekondigd, dat Limperg had toegezegd zijn zienswijze uiteen te zetten. Dat gebeurde dus, zoals aangegeven, in een in drie afleveringen gepubliceerde bijdrage.

Limperg begint (in september) zijn bijdrage met onmiddellijk aan te geven dat hij het wat

betreft de verklarende taak van de bedrijfseconomie volledig met Ten Doesschate eens is. Maar anders dan Ten Doesschate, voor wie die opvatting het resultaat is van 'een aanpassing aan een evolutie in het algemene economische denken' (een evolutie waarvan het bestaan door Limperg overigens in twijfel wordt getrokken) geeft Limperg aan 'nimmer een andere opvatting omtrent de taak van de bedrijfseconomie te hebben gehad'. Limperg was tot deze opvatting gekomen 'op grond van een analyse van de behoefte aan arbeidsverdeling op het gebied der economie'. Inderdaad had Limperg reeds in zijn intrede van 1922 (in deze artikelenreeks veelvuldig aangehaald) aangegeven, dat - de 'bedrijfshuishoudkunde' en de 'sociale economie' - 'beide ten doel hebben het onderzoek naar en de verklaring van het oorzakelijk verband der verschijnselen ten aanzien van het menselijk streven naar welvaart. Tusschen haar ligt geen scheidingslijn van beginsel, noch van methode; haar verdeeling is er eene, die wordt bepaald door de doelmatigheid ...'.

'De vraag of de bedrijfshuishoudkunde een deel is van de economie' werd volgens Limperg (aanvankelijk) door de beoefenaren der 'bedrijfsleer' en 'met name aan de Hogeschool te Rotterdam, ontkennend beantwoord'. Echter, 'geleidelijk en zonder openbare gedachtenwisseling en zelfs zonder dat zulks met stelligheid tot uitdrukking kwam, won de opvatting, welke van de aanvang af mijn (dat is Limpergs) arbeid op het gebied der

Prof. Dr. M.A. van Hoepen is hoogleraar bedrijfshuishoudkunde en accountancy EUR, partner Deloitte & Touche Registeraccountants, lid Raad voor de Jaarverslaggeving, plv.-raad Ondernemingskamer.

bedrijfshuishoudkunde heeft bepaald, veld ... Zowel de hoogleraar in de bedrijfseconomie aan de Hogeschool, gevormd aan die school in den tijd, waarin het vak nog niet in deze geest werd gedoceerd, als de sociaal-econoom, die van de oprichting af de economie aan de Hogeschool heeft gedoceerd blijken thans de opvatting te delen ..., al spreekt Prof. De Vries (MAvH: intreedende UvA 1945) zich nog ietwat voorzichtig uit ...'. Zelfs Schmalenbach is in 1946 volgens Limperg al van de dwalingen zijns weegs bekeerd: 'Zo geviel het, dat bijvoorbeeld een leidende figuur als Schmalenbach met kracht opkwam voor het bestaansrecht van de Privatwirtschaftslehre als kunstleer, een opvatting, die hij nog lang heeft voorgestaan, om eerst in latere tijd en zonder zulks, voor zover mij bekend is, uitdrukkelijk te doen uitkomen, dit standpunt prijs te geven'. De kunstleer, zo merkt Limperg op, 'schenkt wetenschappelijk geen bevrediging; zij wordt daarom niet tot de wetenschap gerekend. Eerst wanneer de normen voor de praktijk gegrond zijn op de kennis van het oorzakelijk verband, is de theorie geworden tot normatieve wetenschap.'

Na aldus aangetoond te hebben, dat de wens van Ten Doesschate - het opgaan van de bedrijfseconomie in de algemeen economische theorie - eigenlijk al vervuld is, spreekt Limperg zich uit over de wenselijkheid van een 'sociale bedrijfseconomie'. Limperg wijst erop, dat sociale economie voor hem een andere inhoud heeft dan voor Ten Doesschate. Voor Limperg vormen sociale economie en bedrijfseconomie de deelwetenschappen van de economie. Voor Ten Doesschate gaat het er bij de 'sociale bedrijfseconomie' om 'dat de bedrijfseconomie wordt beoefend vanuit het gezichtspunt van het maatschappelijke, het sociale belang'. In het bijzonder speelt daarbij een rol, 'dat maximale winsten der ondernemingen niet met maximale volkswelvaart samengaan'. Ten Doesschates eis aan de bedrijfseconomie - losmaking van de vraag naar winstmaximalisatie - acht Limperg niet gerechtvaardigd (MAvH: Ten Doesschate had dat overigens meer vragenderwijs dan stellerderwijs opgeworpen). Voor de door Limperg onderkende verklarende taak van de bedrijfseconomie acht hij het streven naar winstmaximalisatie niet relevant. Limperg komt 'met betrekking tot het door Prof. ten Doesschate gestelde probleem tot de slotsom, dat de bedrijfseconomie tot object - in den zin van diens erva-

ringsobject - heeft het bedrijf, onverschillig of daarin wordt ondernomen of niet. En het specifieke gezichtspunt, waarin zij dit ervaringsobject bestudeert - het kenobject van ten Doesschate - is het economisch motief'. Voor de door Limperg onderkende normatieve taak van de bedrijfseconomie geldt weliswaar, dat daarbij 'een bepaald doel en daarmee ook de bevordering van een bepaald belang in het oog wordt gevat ... (maar) ... de bedrijfseconomie is niet in staat en niet gehouden om haar normatieve gevolgtrekkingen steeds en uitsluitend of bij voorkeur te richten op het algemene belang. Zo min als zij voorheen (MAvH: toen het nog kunstleer was?) eenzijdig het belang van de private onderneming in het oog kon of mocht vatten ... Deze schakeringen in de doelstelling ... raken niet de taak van de bedrijfseconomie als wetenschap, noch haar object'.

De contemporaine lezer van deze discussie bekruipt wellicht het gevoel, dat het gelukkig was voor de toenmalige scribenten en lezers, dat er nog geen sprake was van (bedrijfs)econometrie, bedrijfswetenschappen, bedrijfskunde en economiestudies met allerlei bijvoeglijke voor- en achtervoegsels. Of zou dat ook afgedaan zijn met louter een kwestie van arbeidsverdeling?

Voor het overige zijn er in het vierde kwartaal 1946 niet veel opvallende bijdragen te melden. In het oktober (toen nog: oktober)nummer wordt het, nog lang op veel literatuurlijsten voorkomende boek van A.M. Groot: 'Grondslagen van de moderne bedrijfsadministratie' gesignaleerd. Reeds in het decembernummer wordt het boek besproken door P.J.H.J. Bos. Ondanks diens waardering voor het boek worden tal van punten gesignaleerd waarop Groot het zich gepermitteerd heeft af te wijken van de theorie van Limperg. Zulks wordt de auteur bepaald niet in dank afgenomen.

In het novembernummer publiceert H. van Hensbergen een artikel onder de titel: 'Opmerkingen en beschouwingen over 'Theoretische Bedrijfseconomie I' van Dr. J.L. Meij Jr.'. Dit naar aanleiding van het feit, dat in januari 1946 de vierde druk van dit bekende boek verscheen (eerder geheten 'Leerboek der Bedrijfseconomie', door J.L. Meij en P.M.M.H. Snel). Hensbergen heeft twaalf pagina's nodig om al zijn kritiek te spuien. Zijn verwijt aan J.L. Meij dat de begrip-

pen kosten en waarde worden verward nemen daar meer dan een derde deel van in beslag. Veel van de door Hensbergen aangevoerde punten betreffen in mijn ogen futiliteiten en klaarblijkelijke verschrijvingen. Het principiële punt over de verwarring van kosten en waarde komt niet of nauwelijks (ondanks de hoeveelheid besteed papier) uit de verf. In het aan J.L. Meij door de redactie toegestane naschrift merkt deze fijntjes op, dat veel punten zich wellicht beter hadden geleend voor een particuliere correspondentie. Op het punt van de verwarring van kosten en waarde wordt Hensbergen uitgenodigd tot een 'principieele uiteenzetting' die naar de hoop van J.L. Meij 'den grondslag zou kunnen vormen voor een breder opgezette en een waarschijnlijk ook voor de lezers meer interessante discussie'.

In hetzelfde nummer duikt de discussie over de ordening van het accountantsberoep in Nederland weer op. B. Moret pleit ervoor de wettelijke regeling van het accountantsberoep te beperken tot het beroep van zelfstandige openbare accountants. De Blaey (naar aanleiding van wiens artikel in het februari-nummer een felle polemiek over dit onderwerp ontstond) geeft in een kort naschrift merkwaardigerwijs aan 'ondanks wellicht enig verschil van meening over details ... aan de

opmerkingen van Mr. Moret op dit oogenblik niets toe te voegen te hebben'. Merkwaardigerwijs; De Blaey had er juist een heel punt van gemaakt dat juist ook de GOA's (geregistreerd overheidsaccountants) in de wettelijke regeling betrokken dienden te worden. In het decembernummer meldt A.F. Lafeber overigens, dat in Engeland de daar aanhangige 'Public Accountants Bill 1946' zich ook tot een wettelijke regeling van de 'publics' beperkt.

Uit het decembernummer valt voorts nog te melden het eerste deel van het artikel 'Vervangingswaarde en balanspolitiek' van de hand van J. de Jong. Door de onmogelijkheid om in de oorlogsperiode de productiecapaciteit regelmatig te vervangen kan zelfs de door De Jong ten tonele gevoerde busonderneming, die zijn winsten op Limpergiaanse grondslag calculeerde (inclusief inhaalafschrijvingen) niet zonder additionele vermogensinjectie naoorlogs zijn bussen vervangen. Tot troost dient dat de additionele vermogensbehoefte van de op verkrijgingsprijs calculerende (en potverterende) busondernemer (de kennelijke plaatsvervanger van de zich verhangen hebbende Duitse spijkerkoopman) uiteraard nog veel groter is. (Wordt vervolgd).